

Viipurin pommitukset talvi- ja jatkosodassa

Suomen eniten pommitettu kaupunki talvisodassa

Talvisodan kahtena ensimmäisenä päivänä 30.11. ja 1.12.1939 pommitettiin lukuisia suomalaisia kaupunkeja, mukaan lukien Viipuria. Näiden päivien tappiot ja vauriot pysyivät Viipurissa vielä suhteellisen pieninä, vaikka hyökkäävien koneiden lukumäärä oli ilmasuojeluviranomaisten arvion mukaan monia kymmeniä. Useita taloja tuhoutui sirpalepommien räjähdyksistä tai syttyi tuleen palopommeista. Kahden ensimmäisen päivän pommituksissa sai surmansa kaksitoista viipurilaista. Muualla Suomessa pommitusvauriot olivat hyvin pieniä lukuun ottamatta Helsinkiä, missä keskikaupunki sai 30.11.1939 vakavia vaurioita Länsisatamasta linja-autoasemalle ulottuvasta pommituksesta, ja 91 ihmistä sai surmansa. Havaittujen pommikoneiden lukumäärä Suomen kotialueella oli yhteensä noin 140.

Viipurin ilmatorjunta aiheutti 1.12.1939 traagisen onnettomuuden, kun oma lentokone pudotettiin vahingossa. Immolan lentokenttään Imatralla tukeutuneen Lentolaihue 24:n kersantti Matti Kukkonen oli iltapäivän huononevassa säässä saapumassa Fokker D.21 -hävittäjällä Suur-Merijoen lentokentälle Viipurin luoteispuolella, kun edellisen päivän hyökkäyksestä järkehtynyt suomalainen ilmatorjunta avasi tulen ”tuntematonta” lentokonetta kohti kohtalokkain seurauksin. Kersantti Kukkonen sai surmansa hänen koneensa syöksyessä Viipurinlahden pohjukkaan vain 3,5 kilometriä Viipurin keskustasta.

Sodan alkupäivien jälkeen sää heikkeni ja seurasi kolmen viikon hiljaiselo Viipurin taivaalla, ennen kuin voimakkaat pommikonelaihueet palasivat. Viipuriin hyökkäsi 19.12.1939 yhteensä 45 pommikonetta, seuraavana päivänä 35 pommikonetta ja sitä seuraavana 92 pommikonetta, mutta pommitukset eivät aiheuttaneet mainittavampia vaurioita. Näitä pommituspäiviä seurasi taas hiljaisempi kausi, mutta satunnaiset pommitukset aiheuttivat kuitenkin toistuvia sähkökatkoksia ja tulipaloja.

Vuodenvaihteen pommitustuhot pysyivät vielä maltillisina, kunnes 25 koneen pudottama pommilasti aiheutti 15.1.1940 Viipurissa melkoisia vaurioita kolmen henkilön saadessa surmansa ja yhden henkilön haavoittuessa. Tämän seurauksena Viipurin kaupunginhallitus käski evakuoita kaiken ylimääräisen siviiliväestön pois kaupungista 19.1.1940 alkaen.

Vakavimmat pommitusvauriot syntyivät Viipurissa kuitenkin vasta helmikuussa 1940. Kuukauden kahtena ensimmäisenä päivänä pommitettiin Viipuria suhteellisin pienin voimin – ehkä ilmatorjuntapattereiden paikallistamiseksi. Helmikuun kolmas päivä tuli jäämään historiaan Viipurin ensimmäisenä varsinaisena tuhopommituspäivänä: 47 pommikoneen hyökkäyksessä kymmenen henkilöä sai surmansa, 11 taloa tuhoutui tai vaurioitui pahoin ja 28 rakennusta lievemmin. Viipurin uuden tuomiokirkon alttaripuoleiseen päätyyn osui iso räjähdyspommi, ja kirkon katto sortui. Suomalaisten vallattua Viipurin takaisin elokuussa 1941 havaittiin, että neuvostoliittolaiset olivat purkaneet kirkon kellotornin, koko katon ja seinien yläosan. Tuomiokirkkoa ei jatkosodan aikana ryhdytty korjaamaan, ja sotien jälkeen neuvostoliittolaiset purkivat kirkon jäljellä olleet osat.

Viikon kuluttua ”tuholauantaina” 10.2.1940 tapahtui taas kohtalokas pommitus. Nyt

Pommituksen tuhoja Viipurin Tuomiokirkossa 5.2.1940. SA-kuva. 113614.

pudotettiin suuri määrä palopommeja, joiden seurauksena puurakenteinen Havin kaupunginosa kärsi mittavat vauriot. Pommituksessa tuhoutuivat muun muassa Viipurin maaseurakunnan kirkko ja Viipurin nuorisoseuran toimitalo kaikkine arkistoineen. Päivän aikana tuhoutui tai paloi 32 taloa ja 22 taloa vaurioitui.

Pommitukset jatkuivat nyt miltei päivittäin. Niin sanottuna ”lopun ennepäivänä” 14.2.1940 kaupunkiin hyökkäsi noin 150 pommikonetta. Pahimmat vauriot kohdistuivat Kelkkalan kaupunginosaan ja Neitsytniemelle. 17.2.1940 Viipuria pommitti noin 130 pommikonetta, mutta pahempaa oli vielä tulossa. ”Tuhosunnuntaina” 18.2.1940 yli 100 konetta pommitti Viipuria aamupäivällä ja noin 250 konetta iltapäivällä, ja kaupunki kärsi mittavia tuhoja. Yksittäisiä vaurioita ei enää edes yritetty tilastoida. Myös Uuraan ulkosatamaa pommitettiin. Vanha tuomiokirkko (Agricolan kirkko) sai pommiosuman ja paloi historiansa aikana yhdennentoista kerran. Kirkon mukana paloivat kotiinkuljetusta odottaneiden 114 kaatuneen suomalaissotilaan arkut. Agricolan kirkon kiviseinät jäivät pystyyn, mutta nykyisin niistäkin on jäljellä vain alaosa.

Muistojumalanpalvelus Viipurin vanhassa tuomiokirkossa 16.8.1942 niiden vainajien muistoksi, jotka olivat kaatuneet Summassa talvisodassa. Kaatuneiden arkut olivat palaneet kirkon tuhoutuessa 18.2.1940. Valokuvaaja: Sot. virk. J. Taube. SA-kuva. 103196.

Syyskuussa 1942 Agricolan kirkon raunioiden viereen perustettiin kenttähautausmaa, jonne haudattiin 18.2.1940 pommituksessa palaneiden kaatuneiden jäänteet. ”Tuhosunnuntaina” vaurioitui myös Viipurin diakonissalaitos, joka oli saanut osumia jo 14.2.1940 pommituksessa.

Yhteenveto talvisodan pommituksista

Talvisodassa Viipuria pommitettiin 64 kertaa yhteensä 1400 pommikoneen voimin. Kaupunkiin pudotettiin 4700 räjähdyspommia sekä lähes saman verran palopommeja. Pommituksissa sai surmansa vähintään 38 henkilöä, mikä jäi pommitusmääriin verrattuna suhteellisen matalaksi luvuksi. Tämä johtui siitä, että suurin osa kaupungin asukkaista oli evakuoitu raskaimpien

pommitusten alkaessa. Vertailun vuoksi koko Suomeen pudotettiin talvisodan aikana noin 55 000 räjähdyspommia ja yli 41 000 palopommia 690 eri pommituskohteeseen. Pommituksissa sai surmansa kaikkiaan 956 henkilöä, haavoittui vaikeasti 540 ja lievästi yli 1300 henkilöä. Koko maan rakennuskantaa tuhoutui 157 kivitaloa ja noin 1800 puutaloa, 99 kivitaloa paloi ja 600 kivitaloa vaurioitui, puutaloja vaurioitui 4100. Suhdeluvulla mitattuna räjähdyspommien lukumäärä jokaista kuollutta henkilöä kohden oli Viipurissa 124:1 koko maan suhdeluvun ollessa 57:1, mikä osoittaa Viipurin evakuoinnin tehokkuuden.

Viipurin pommitukset kesäkuussa 1944

Jatkosodassa 1941–1944 Viipuria ei juuri pommitettu joitain satunnaisia tapauksia lukuun ottamatta ennen Karjalankannaksen suurhyökkäystä kesäkuussa 1944. Viipurin ensimmäinen pommitus suurhyökkäyksen aikana tapahtui 14.6.1944, kun 42 Petljakov Pe 2 -konetta pommitti iltapäivällä Maaskolan ratapihaa, missä neljä sivuraidetta, veturitalli ja yksi veturi vaurioitui. Karjalan kaupunginosassa paloi yksi puutalo ja toinen vaurioitui. Akanmäessä linnoitustyöläisten parakki tuhoutui. Yksi siviilihenkilö ja yksi linnoitustyöläinen saivat surmansa, kaksi lasta ja 16 linnoitustyöläistä haavoituivat.

Helmikuussa 1944 kolmena yönä Helsinkiä pommittaneet Neuvostoliiton kaukotoimintailmavoimat (ADD) hyökkäsivät Viipuriin 14.–15.6.1944 välisenä yönä. Noin 75 Il-4 pommikonetta pudotti puoli-iltaoin ainakin 800 pommia Viipuriin. Ratapihalla ja rautatieaseman ympäristössä havaittiin parikymmentä tulipaloa ja veturikorjaamon alueella useita räjähdyksiä. Pommi osui Papulan siltaan, jonka luona syttyi voimakas tulipalo. Kaupungissa vaurioitui 12 rakennusta ja ikkunoita särkyi. Kymmenkunta henkilöä sai surmansa, lähes 30 haavoittui. Suomalaiset Brewster- ja Messerschmitt-hävittäjät pudottivat kaksi pommikonetta.

Seuraavana aamuna 15.6.1944 kaupunkiin hyökkäsi 75 pommikonetta saattohävittäjiineen pudottaen satoja pommeja. Maaskolan ratapihalla kahden ammusjunan räjähdykset olivat niin valtavia, että kaikki keskikaupungin vielä ehjät ikkunat rikkoutuivat ja laseja särkyi jopa noin 10 kilometrin päässä Suur-Merijoellakin. Ratakiskon kappaleita lenteli Patterimäelle asti. Kaupungissa syttyi lukuisia tulipaloja, ja Hiekan sahan suurtulipalo jatkui neljä päivää. Pommitus aiheutti myös huomattavat siviilitappiot.

Keskipäivällä 17.6.1944 kolme eri muodostelmaa suoritti Viipurin viimeisen pommituksen. Ensimmäisinä saapui 53 pommikonetta, tämän jälkeen 25 konetta ja viimeisenä muodostelmana 38 konetta, yhteensä 116 Petljakov Pe-2 -pommittajaa. Pommit osuivat pääasiassa ratapihalle, mutta myös eri puolille kaupunkia. Ratapihalla syttyi tuleen junanvaunuja, rata rikkoutui, suurjännitejohdot katkesivat, Ristimäen höyryleipomo paloi ja niin edelleen. Viisi henkilöä sai surmansa ja yhdeksän haavoittui. Kolmen päivän päästä 20.6.1944 neuvostojoukot tunkeutuivat kaupunkiin ja Viipuri vaihtoi jälleen omistajaa.

Viipurin keskeytynyt pommitus 9.–10.6.1944

On vielä syytä todeta, että toukokuussa 1944 keskiselle itärintamalla siirtyneet Neuvostoliiton kaukotoimintailmavoimat olivat saaneet tulevaan Kannaksen suurhyökkäykseen liittyen tehtäväksi tuhota Viipurin rautatiesolmukohdan 9.–10.6.1944 välisenä yönä suoritettavalla keskitetyllä pommitusoperaatiolla. Hyökkäykseen osallistui noin 170 Il-4 pommittajaa. Koneet olivat jo nousseet ilmaan tukikohdistaan ja aloittaneet kohtilennon Viipuriin, kun ne kohtasivat Novgorodin-Pihkovan tasalla läpipääsemättömän ukkosvyöhykkeen, ja operaatio jouduttiin keskeyttämään. Käskeyty maalialue Viipurissa oli 5000 metriä kertaa 900 metriä, tähtäyspisteinä alueen keskellä Viipurin rautatieasema. Näin ollen pommitusintensiteetti (suunniteltu pommimäärä per pinta-ala) olisi ollut miltei kymmenkertainen Helsingin edellishelmikuun suurpommituksiin verrattuna.

Koska Viipurin ilmapuolustus oli huomattavasti pääkaupungin ilmapuolustusta heikompi, olisi vihollinen voinut tuhota Viipurin rautatieyhteydet ja samalla koko kaupunki olisi muuttunut raunioiksi. On mahdollista, että suomalaisjoukot Kannaksella olisivat tällöin jääneet suurmottiin, sillä ne joutuivat samaan aikaan torjumaan alkanutta suurhyökkäystä, ja joukkojen huolto ja kuljetukset Viipurin kautta olisivat katkenneet. Samoin myös Kannaksen siviiliväestön evakuoinnit olisivat vaikeutuneet entisestään. On kyseenalaista, olisiko Suomen armeija enää ollut taistelukykyinen tämänkaltaisen katastrofin jälkeen, minkä lisäksi kansan luottamus maan poliittiseen ja sotilaalliseen johtoon olisi horjunut.

Viipurin ilmapuolustuksesta kesällä 1944

Suomen puolustusvoimien ilmatorjunnan tarkastajana 1980- ja 1990-luvuilla toiminut eversti Ahti Lappi on esittänyt seuraavan asiantuntija-arvion Viipurin ilmapuolustuksen tilasta. Viipuriin sijoitettu Ilmatorjuntarykmentti 3 oli kalustoiltaan huomattavasti heikompi kuin muut ilmatorjuntarykmentit Helsingissä ja Kotkassa. Niinpä Viipurissa ei ollut raskaita ilmatorjuntatykkejä, tutkia eikä valonheittäimiäkään (joita ei kylläkään olisi valoisina kesäöinä tarvittu). Yksikin tulenjohtotutkalla varustettu raskas 88-millinen it-tykkipatteri olisi parantanut Viipurin ilmatorjunnan tehokkuutta merkittävästi. Sellainen yksikkö olisi keväällä 1944 hyvinkin ollut siirrettävissä Helsingistä tai Kotkasta. Ilmavalvontatutkien täydellinen puuttuminen oli anteeksiantamatonta – yhden tutkan sijoittaminen Viipuriin viimeistään suurhyökkäyksen alettua olisi ratkaisevasti parantanut ilmatilanteen seuraamista ja ilmapuolustuksen järjestämistä koko Kannaksen alueella.

Organisatorisesti tilanne oli myös sekava – Ilmatorjuntarykmentti 3 oli alistettu Ilmavoimille, jonka tilannekuva Viipurista ja johtamismahdollisuudet olivat kesäkuussa 1944 huonot. Kenraali Lennart Oeschin johtamassa Kannaksen Joukkojen Komentajan Esikunnassa (KaJoKE) ei ollut myöskään ilmatorjuntakomentajaa, joten ilmatorjunnan operatiivinen johto puuttui. Ahti Lappi toteaa myös, että Ilmatorjuntarykmentti 3:lle ei annettu tehtäväksi tukea 20. Prikaatista sen ryhmittymässä 18.–19.6.1944 puolustamaan Viipuria, vaikka tämä olisi ollut luonnollista. Koska rykmentti oli 20.6.1944 jo vetäytymässä Viipurista länteen, 20. Prikaati joutui käymään epätoivoista taisteluaan Viipurissa ilman ilmatorjuntasuojaa.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Painetut lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Geust, Carl-Fredrik (2004). "Neuvostoliiton kaukotoimintailmavoimat kesän 1944 suurhyökkäyksessä Karjalan kannaksella". *Sotahistoriallinen aikakauskirja* 23, 143–158.

Geust, Carl-Fredrik (2020). *Punailmavoimat talvisodassa*. Helsinki: Koala.

Koponen, Emil & Eero Viitanen (1940). *Viipurin viimeiset päivät*. Porvoo: WSOY.

Lappi, Ahti (2007). "Viipurin ilmatorjunta." *Viipuri 1944. Miksi Viipuri menetettiin?*, toim. Eero Elfvengren & Eeva Tammi. Helsinki: WSOY, 129–145.

Pajari, Risto (1971). *Talvisota ilmassa*. Porvoo: WSOY.

Suominen, Pertti (toim. 2013). *Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys 1998–2013*. Helsinki: Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys.